

✓ مرحوم حضرت امام توجه ویژه ای برای عرف عام قائل است .

۲- تخصصی : عرف های متخصص بدلیل پیچیدگی احکام از قالب فردی به شورایی و جمعی (مثل شورای نگهبان) خارج شده است . ← طبق فرمایش مرحوم امام : تشخیص موضوع با مجلس و بیان حکم با شورای نگهبان است .

این موضوعات دو دسته هستند :

الف) ثابت : تغییر در جزء آن ممکن است هرچند زمان و مکان در کلیت آن موضوع بی تاثیر است (مثل نماز در سفر یا بیماری)

ب) متغیر : زمان و مکان در تغییر و تحول کلیت آن موضوع دخیل است . در اینجا موضوع جدید شده است پس حکم جدیدی میطلبد (مثل خرید و فروش خون)

فقیه باید در موضوعاتی که شناخت کافی ندارد به صاحب نظران رجوع کند **مثال** : مرحوم امام از بین انواع مختلف حکومت ، با رجوع به صاحب نظران جمهوری را برای حکومت اسلامی برگزید چرا که آنرا برای فلسفه احکام بهترین مکانیزم دانسته است . فلذا بطور مستقیم و غیر مستقیم اقدام به تولید اندیشه سیاسی کرده است .

✓ علت ضرورت خواندن علوم انسانی برای طلاب طبق نظر امام همین است البته بدین معنا که در فهم موضوعات اجتماعی سیاسی دخالت دارند در فهم احکام .

ویژگی موضوعات سیاسی از منظر امام : (علت خاص بودن ویژگی های موضوعات سیاسی لایه های پنهان و آشکار و سیطره ی آن بر قلمرو زندگی گوناگون انسان است .

۱- تحول و تبدل : علل و اسباب تبدل موضوعات احکام : الف) اسباب تبدل در امور عینی مثل

استحاله و انتقال . ب) در امور غیر عینی : عرف (زمان و مکان) / سفر (شکسته شدن نماز) / اذن

ولی فقیه (حلال کردن تصرف حرام) **محل بحث**

***روش مرحوم امام** ، بر اساس موضوعات سیال و مناسبات اجتماعی متحول ، راه حل جدید

برای مسائل مستحدثه به شهروندان مسلمان ارائه می دهد .

۲- سیالیت (تحول مستمر موضوع) علت سیالیت برخی موضوعات سیاسی ویژگی های

جدید یعنی جهانی شدن تاثیر متقابل تحولات خارجی و تحولات داخلی است

مثال: تنفیذ حکم بنی صدر توسط امام وعزل آن یک سال بعد / تحریم تنباکو توسط مرحوم

شیرازی و رفع تحریم آن در سال بعد / مصداق ظلم دانستن پذیرش قطعنامه ۵۹۸ در چند

روز قبل از پذیرش آن

✓ عصر حاضر دوره ی فراپویا در عرصه ی موضوعات است یعنی تغییرات پدیده های سیاسی

دارای چنان سرعتی است که اگر محقق علوم سیاسی مدت کوتاهی از تحولات فاصله بگیرد

در تحلیل وقایع سیاسی دچار خطای فاحش میگردد.

۳- سیستمی بودن: (قرار گرفتن موضوع حکم در درون روابط و نظام های متفاوت)

ایجاد رشته های مضاف و ترکیبی همانند اقتصاد سیاسی فلسفه دین فقه سیاسی و غیره شاهد

بر این مدعاست که تعیین هر پدیده ی سیاسی در شبکه سیستمی خودش قابل فهم است.

✓ مفاهیم و پدیده های سیاسی وقتی در درون یک سیستم قرار گیرند معنا و کارکرد ویژه ای

مییابند که خاص همان سیستم است .

مثال: امام خمینی سیستم سرمایه داری را یک سیستم کلان میداند که چون جهت حکومت های

دنیا را به سمت مصالح ملت ها و رضایت خداوند نیست ظالمانه تلقی می کند. / مثال: خطاب قرآن

به بنی اسرائیل به علت راضی بودن آن ها به قتل انبیاء توسط اجدادشان.

۴- تاثیر انقلاب اسلامی و حکومت اسلامی بر موضوعات احکام

✓ همان طور که انقلاب طبیعی موجب تغییر و تبدل موضوعات طبیعی است و حکم جدیدی را

ایجاب می کند انقلاب اسلامی هم (که یک انقلاب انسانی مبتنی بر ارزش های اسلامی است

موجب تحول و تبدل موضوعات سیاسی می شود.

مثال: امام: اگر این موسیقی که الان از صداوسیما جمهوری اسلامی پخش میشود از صدا

وسیما پخش شود حرام و گوش دادن به آن حرام است << بنابر این خود حکومت

اسلامی و نفس حکومت تغییر دهنده موضوع است .

مثال: اگر این انقلاب سی سال پیش پیروز میشد وضع حوزه ها غیر از این بود (چون فقط ما قبلا به مسائل عبادی فقه کار داشتیم) << پس پیروزی انقلاب موضوعات را تغییر داد و گسترده نمود.

۵- نهادی و جریانی بودن (پدیده های سیاسی عصر ما نهادی و ساختاری هستند) <<

غلبه احکام نهادی بر فردی

هر گونه تعهد به ساختارها و نهادهای نهادینه شده جهانی که عمل منافع ملی کشورهای جهان سومی را به شکل نهادی و جریانی ضایع میکنند اعانه ظلم و حرام است که میشود همان ظلم نهادی که فهم آن از طریق اجتهاد پویا امکان پذیر است فلذاست که حضرت امام میفرمایند حکومتی که شعبه ای از ولایت پیغمبر است مقدم بر تمام احکام فرعی است چون یکی از احکام اولیه اسلام است / در باب تزاحم مصالح فرد با حکومت از باب تقدم اهم بر مهم ، مصالح نهاد حکومت مقدم میشود

۶- تاثیر مولفه مصلحت بر موضوعات احکام : نظریه حکومتی امام بدون فهم جایگاه عنصر

مصلحت در نظام اسلامی بسیار دشوار است لذا حکومت و مصلحت با هم گره خورده اند .

مصلحت حکومت است که تغییر دهنده موضوعات است

➤ مصلحت چگونه کشف میشود ؟ طبق نظر امام مصلحت بوسیله عرف کارشناس قابل فهم

است . در واقع امام با طرح مصلحت نظام ، ولایت فقیه را از یک نظریه فرد محور به

نظریه نهاد محور با تقدم مصالح حکومت سوق داد که از درون نظر کارشناسان (مجلس ،

مجمع تشخیص مصلحت و مشاوران) استخراج میشود .

*تفاوت در اندیشه سیاسی غرب با اندیشه فقهای سیاسی امام در این است که :

««« در غرب مصلحت از حوزه عمومی شروع و به حوزه عمومی ختم میشود

««« ولی طبق نظر امام مصلحت از حوزه عمومی (رای اکثریت رییس جمهور) شروع و به

حوزه شریعت (انفاذ شورای نگهبان و ...) ختم میشود و مشروعیت و قانونیت می یابد .

۷- پیوند با علوم انسانی و نظریه های علمی : تحولات علمی و نظریات علمی ؛ تغییر دهنده زندگی انسان مخصوصا در حوزه اجتماعی سیاسی / منسوخ شدن برخی علوم و لزوم پر کردن خلاء آن توسط مباحث جدید .

نتیجه :

- فقیه در مقام استنباط احکام سیاسی اجتماعی با دو عنصر پدیده های سیاسی (موضوع) و نصوص (حکم و ادله) مواجه است (و از منظر امام باید موضوع شناسی هم پای حکم شناسی به پیش رود)
- ضرورت دخالت زمان و مکان در اجتهاد ، اهمیت موضوع شناسی در اجتهاد در عرصه موضوعات اجتماعی سیاسی را روشن میکند .
- امام آغازگر شیوه اجتهادی جدید که به قلمرو موضوع شناسی بعنوان پیش نیاز اجتهاد در پاسخ به مسائل سیاسی میباشد فلذا توجه ویژه ما در عناصر موضوع حکم و ویژگیهای موضوعات ، مسائل و پدیده های سیاسی در اجتهاد پویای امام را میطلبد
- چگونگی تقسیم موضوعات ، مرجع تشخیص هرکدام از آنها به لحاظ مفهومی و مصداقی ، علل تحول مسائل و موضوعات سیاسی ، فهم پدیده ها و وقایع سیاسی (موضوع حکم) در بستر نظامات متفاوت ، نهادهای های داخلی و خارجی و علوم انسانی متعارف (زمان و مکان) ؛ همگی نقش کلیدی در تولید اندیشه سیاسی پویا دارد .

والسلام علیکم

علی اکبر صالحی